

EL SOMNI REPUBLICÀ (1900-1936) A LES COMARQUES GIRONINES

La imminent inauguració d'una important exposició a la Casa de Cultura de Girona –acompanyada d'un aprofundit catàleg– que revisa els valors i les aportacions del republicanisme entre el 1900 i el 1936, en especial a les comarques gironines, constitueix una bona excusa perquè el comissari de la mostra analitzi les raons per les quals fins fa ben poc s'ha menystingut la reivindicació republicana, fet que contrasta amb el renovat interès dels historiadors per aquest període.

ENRIC PUJOL > TEXT

La memòria de l'etapa republicana (1931-1939) és ben viva en l'actual imaginari popular. Va aconseguir sobreviure als difícils anys de la dictadura franquista (1939-1977), durant els quals s'intentà desprestigar no tan sols el règim republicà, sinó les mateixes nocions de democràcia i catalanitat. La visió que d'aquell període republicà ha perviscut fins ara, fora dels cercles d'historiadors especialitzats, ha estat força mitificada. No en va aquella època fou, malgrat les greus contradiccions que patí, el referent històric més pròxim per a nosaltres d'una etapa de llibertats polítiques i d'existència d'un autogovern català amb unes competències mai abans assolides d'ençà del 1714. La mitificació popular, doncs, era gairebé inevitable. Certament la visió dels especialistes ha estat (i és) molt diferent, més crítica i complexa, i ho és pel fet que es tracta d'una de les èpoques més ben estudiades per part

dels historiadors i historiadores, tant de Catalunya com d'arreu del món, sobretot pel que fa al període bèl·lic. Val a dir que no és tan ben coneguda l'etapa precedent a la Guerra Civil (1931-1936): per bé que d'aquests anys també hi ha nombrosos estudis i no es pot dir que hagin estat poc analitzats, encara queden diferents aspectes poc tractats i se'n té encara una visió molt focalitzada en la capital, Barcelona.

El republicanisme, aquest gran desconegut

Aquest coneixement força detallat que posseïm del conjunt de l'etapa de govern republicana (guerra inclosa) contrasta vivament amb el desconei-

Sovint sembla, en moltes explicacions històriques, que la proclamació republicana del 1931 sorgí del no-res

>> *Ventall commemoratiu amb publicitat comercial al revers.*

xement que encara existeix, fins i tot per part dels especialistes, respecte al moviment polític que la va fer possible: el republicanisme. Sovint sembla, en moltes explicacions històriques, que la proclamació republicana del 1931 sorgí del no-res, quan en realitat aquell moviment polític venia d'una tradició que ja tenia molta força des de la segona meitat del segle XIX i que arribà a instituir un primer règim republicà el 1873. El republicanisme tingué una especial incidència en el conjunt dels territoris catalans, especialment al Principat i al País Valencià, i va saber renovar-se en entrar al nou segle XX. Certament es tractava d'un corrent molt complex, que abraçava un espectre polític molt ampli, que anava des de posicions polítiques de dreta fins a posicions radicalment esquerranes i des d'actituds de furibund espanyolisme fins a plantejaments obertament independentistes. En el cas del Principat de Catalunya, al

**EMPORDÀ
FEDERAL**
FIGUERES LA DELS
BELLS MERCATS

>> Portada de l'Empordà Federal del 10-IV-1920, il·lustrada per Josep Obiols.

>> Manifestació dels republicans d'esquerra a Banyoles (febrer, 1936).

>> Segell d'ajut pro-presos del 6 d'octubre de 1934.

>> Carnet de la Unió Republicana d'Olot.

llarg del primer terç del segle XX es produí una progressiva fusió entre els ideals republicans i els plantejaments catalanistes i esquerrans. Això féu que els principals partits republicans es definissin políticament com a hereus d'aquesta triple tradició. No ha de sobtar, doncs, que el principal partit que dirigí la institucionalització republicana dels anys trenta es digués precisament Esquerra Republicana de Catalunya. I tampoc no ha de sobtar que el seu principal dirigent, Francesc Macià (de qui enguany es commemora el 150è aniversari), proclamés, el 14 d'abril del 1931, la República catalana, en un acte de sobirania política sense precedents en la història de la Catalunya contemporània. Naturalment fou un acte polític molt controvertit, però a ulls d'ara és fora de dubte que sense aquest gest polític de Macià no es po-

dria explicar la instauració, tres dies després, de la Generalitat de Catalunya, el primer govern català amb algunes atribucions pròpies d'un estat modern (un fet sense precedents d'ençà del segle XVIII).

Un punt d'inflexió

A l'hora de preguntar-se el perquè del relatiu poc interès que l'estudi del republicanisme ha suscitat fins fa poc temps

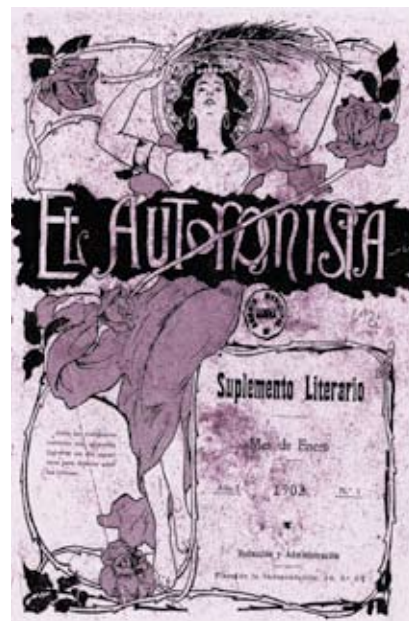
L'acceptació acrítica de la monarquia espanyola per part dels principals partits esquerrans que fins aleshores havien defensat un règim republicà convertí en políticament incorrecte tot allò que envoltava la reivindicació republicana

entre els mateixos especialistes (amb glorioses excepcions, naturalment) cal esmentar un factor de caràcter polític derivat del procés de transició democràtica iniciat amb la mort del dictador, el 1975. L'acceptació acrítica de la monarquia espanyola (instituída pel franquisme, recordem-ho) per part dels principals partits esquerrans que fins aleshores havien defensat un règim republicà convertí en políticament incorrecte (o poc pertinent) tot allò que envoltava la reivindicació republicana, fins i tot el mateix tractament de la importància històrica que havia tingut el moviment. Aquesta situació durà força temps, però els darrers anys, afortunadament, l'estudi del republicanisme català ha experimentat un veritable punt d'inflexió, que va estar marcat pel congrés «Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana», celebrat el novembre de 2006 al Museu d'Història de Catalunya i organitzat per la Coordi-

>> Pòlissa de la Generalitat republicana.

>> Visita de Francesc Macià a Palamós (juny, 1932).

>> Portada de El Autonomista, periòdic afí als republicans gironins.

nadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. Aquesta temàtica

ha començat a suscitar un interès generalitzat entre els estudiosos i ha deixat de ser un patrimoni gairebé exclusiu dels qui, a contracorrent, en reivindicaven la importància. Les raons de fons d'aquest canvi tenen a veure, òbviament, amb la conjuntura política actual. En l'àmbit català, per primer cop hi ha un partit explícitament republicà en el govern de la Generalitat, fet que ha coincidit amb la revaloració, a nivell internacional, del republicanisme com a opció política per al nou segle que hem iniciat. A tot això cal afegir-hi que comença a haver-hi una distància històrica suficient per tal de poder analitzar més desapassionadament el fenomen.

Les evolucions que ha seguit l'estudi del republicanisme evidencien que sense un treball sistemàtic i continuat el nostre coneixement sobre la matèria no avança gaire. A les comarques gironines hi ha diferents territoris i ciutats on arrelà profundament el moviment republicà (sobretot l'Empordà i les

ciutats de Figueres i Girona), i són nombrosos els estudis locals centrats en aquesta temàtica, però fins ara no se n'ha ofert una visió de conjunt (com tampoc n'hi ha cap de les comarques de Lleida, ni de les de Tarragona, ni de les de Barcelona). El nostre propòsit ha estat el de canviar aquesta situació.

La nostra investigació

La recerca que hem iniciat per tal de conèixer amb més precisió l'arrelament del republicanisme a les comarques gironines s'ha concretat, sobretot, en l'organització d'una exposició a la Casa de Cultura de Girona (que s'ha d'inaugurar el 19 de març d'enguany i que es perllongarà fins al 25 d'abril)

A les comarques gironines hi ha diferents territoris i ciutats on arrelà profundament el moviment republicà, sobretot l'Empordà i les ciutats de Figueres i Girona

i en la realització d'un voluminós catalèg. Ambdues iniciatives tenen el mateix títol: «El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)», i han estat comisariades per qui signa aquestes línies. Hem volgut partir de l'inici del segle xx per tal de poder veure com evolucionà el moviment fins al seu moment de plenitud, el 1931, quan accedí al poder polític. I no hem volgut entrar en l'etapa de la Guerra Civil precisament per poder treballar de manera més aprofundida un període no tan conegut, i també perquè la complexa situació que es creà amb l'esclat bèl·lic i revolucionari considerem que mereix una anàlisi específica i aprofundida.

El catàleg ha estat l'eina d'investigació i de definició de l'exposició. Hi han col·laborat una trentena d'especialistes, conté abundant material gràfic i s'acosta a les tres-cents pàgines. S'ha estructurat en tres grans blocs temàtics: el primer, de context general, tracta sobre l'evolució del republicanisme català en el seu conjunt, i hi han participat autors i autores de renom com Anna Sallès, Pere Gabriel, Albert Balcells,

>> *Proclamació de la República catalana a Girona (abril, 1931).*

>> *Segell dedicat a Josep Irla, dirigent d'ERC i tercer president de la moderna Generalitat*

>> *Portada de l'òrgan dels republicans empordanesos il·lustrada per Salvador Dalí.*

Josep M. Roig i Rossich, Àngel Duarte, Francesc Bonamusa o Gemma Rubí, entre d'altres; el segon bloc se centra ja en aspectes temàtics referits al republicanisme a les comarques gironines: els arxius existents per al seu estudi (Jordi Gaitx), la premsa republicana comarcal (Anna Teixidor), el moviment obrer (Xavier Díez), el sindicalisme agrari (Pere Bosch), la maçoneria (Josep Clara), la renovació pedagògica (Salomó Marquès), la ciència i la tècnica (Marià Baig), l'art (Narcís Selles) o l'arquitectura (Gemma Domènech); i el tercer bloc està dedicat a l'anàlisi del moviment comarca per comarca (totes les que actualment configuren la circumscripció de Girona): Alt Empordà (Albert Testart), Baix Empordà (Jordi Gaitx), Cerdanya (Òscar Jané), Garrotxa (Jordi Pujiula), Gironès (Xavier Díez), Pla de l'Estany (Jordi Gallofrè), Ripollès (Sofia Castillo) i la Selva (Josep Maymí). Aquesta darrera part és la que ha exigut un major esforç d'investigació, ja que els estudis existents (quan hi eren) se centraven en un àmbit estrictament local i fins ara no s'havia fet una consideració de dimensió comarcal mínimament de-

tallada. Això no tan sols ha servit per aprofundir el coneixement històric en l'àmbit de la comarca, sinó que ha posat les bases per a una veritable història comarcal comparada, que pràcticament no s'ha fet mai.

L'exposició recollirà les principals conclusions obtingudes en la nostra recerca. S'ha optat per una mostra pensada per al gran públic, que no necessàriament ha de saber res, d'antuvi, sobre la temàtica tractada. Per això, hem fet una aposta decidida pels mitjans audiovisuals, filmacions incloses (que han anat a càrrec de Gerard Bagué), i per un disseny d'exposició agosarat i contemporani (a càrrec de Marcel Dalmau). Així mateix, hem tingut present la necessitat que l'exposició

Una exposició a la Casa de Cultura de Girona explicarà el període republicà al gran públic, no necessàriament coneixedor de la temàtica tractada

inclogués un sòlid projecte pedagògic per als escolars (fet per Eva Duran). Naturalment, hi haurà també recursos més tradicionals (premsa, documentació i objectes d'època, mapes, fotografies, cronologies, etc.), que han estat aplegats i elaborats sobretot per Jordi Roig, el nostre documentalista. Amb tots aquests mitjans es podrà veure quin arrelament organitzatiu tingué el republicanisme en el nostre territori, quins foren els grups principals, els periòdics més importants de cada localitat i comarca, els grans noms (encapçalats per les figures, més arrelades en el territori, de Josep Irla, Carles Rahola, Miquel Santaló i Josep Puig Puigjades)... Finalment, tot un àmbit estarà dedicat a exposar els conceptes bàsics del pensament polític republicà català: llibertat política, sobirania nacional, justícia social, laïcitat, igualtat de gènere, educació de la ciutadania, etc.; unes idees que en una dimensió tant nacional com internacional han demostrat tenir una vigència inusitada.

Enric Pujol
és historiador.